

فرهنگ تکنولوژی آموزشی

بهبود فرایند یادگیری از مسیر فناوری کارآمد می‌گذرد

اشاره

فرهنگ آموزش و یادگیری توجه صاحب‌نظران و مربیان تربیتی جهان را به خود جلب کرده است. پژوهش‌ها و مطالعات جهانی در زمینه پیشرفت‌های همه‌جانبه نظام آموزش و پرورش، به ویژه در سطح کلاس درس و مسائل مرتبط با یادگیری، از اثربخشی مثبت استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی حکایت می‌کنند. سؤال اساسی این است که آیا به کارگیری فناوری‌های آموزشی در کلاس‌ها و مدارس ما موجب شکل‌گیری فرهنگ تکنولوژی آموزشی، یعنی استفاده درست، بجا و متناسب فناوری را فراهم کرده است؟ این مقاله، ضمن گسترش مفهوم فرهنگ تکنولوژی آموزشی، نقش اساسی معلمان را در شکل‌گیری آن فرهنگ تشریح کرده است.

کلیدواژه‌ها: فناوری‌های نوین، فرهنگ آموزش، فرهنگ تکنولوژی آموزشی، کیفیت بخشی امور آموزشی و پرورشی

مقدمه

فرهنگ آموزش، فرهنگ مدرسه، فرهنگ کلاس درس، فرهنگ سازمان و حتی فرهنگ فناوری‌های آموزشی، همه موضوعاتی هستند که در چند دهه اخیر بیشتر مورد توجه صاحب‌نظران، کارشناسان و مربیان تربیتی جهان قرار گرفته‌اند. «فرهنگ» واژه‌ای بسیار کاربردی و اساسی در بسیاری از رشته‌ها، از جمله علوم تربیتی و جامعه‌شناسی است. اگرچه تعاریف بسیار زیادی از آن شده، اما هر تعریف، از منظری خاص به این اصطلاح نگریسته و آن را معنا کرده است. از جانب دیگر، فرهنگ تکنولوژی آموزشی نیز در خور توجه و تأمل است. اگر فرهنگ را به زبان ساده بتوان مجموعه ارزش‌ها، باورها، هنجارها، رفتارها و روابط، سنت‌ها، آداب و عادات تعریف کرد، در تعریف فرهنگ تکنولوژی آموزشی می‌توان گفت، مجموعه ارزش‌های مشترک در درون نظام آموزشی است که رفتار و روابط کارگزاران آموزشی (به‌ویژه معلمان/مربیان) در حوزه فناوری (تکنولوژی) را شکل می‌دهد. نگارنده معتقد است، فرهنگ تکنولوژی آموزشی در کف کلاس درس تبلور پیدا می‌کند و می‌توان فرهنگ نظام تکنولوژی آموزشی را در رفتار و روابط معلم در کار معلمی (تدریس) و در

درون کلاس درس مشاهده و مطالعه کرد. سؤال قابل طرح در این زمینه این است که آیا ورود فناوری‌های نوین آموزشی و خرید ابزارهای جدید که در چند دهه اخیر در نظام آموزشی، به ویژه مدارس، مورد توجه قرار گرفته است و بهترین نوع آن‌ها در دست هر معلم و دانش‌آموزی می‌تواند وجود داشته باشد، توانسته است به بهبود فرایند آموزش و یادگیری کمک کند؟ به عبارت دیگر، آیا ورود تکنولوژی‌های آموزشی نوین به تسهیل، بهسازی و نوسازی تدریس و کیفیت‌بخشی امور آموزشی منجر شده است؟ برای مثال، آیا با ورود لپ‌تاپ، تبلت، گوشی‌های هوشمند، سخت‌افزارهای نوین و خرید نرم‌افزارهای جدید در نظام آموزشی، فرهنگ آموزش و یادگیری اصلاح شده و فرایند یادگیری بهبود و ارتقا یافته است؟

موضوع دیگر اینکه، آیا بحث مدارس هوشمند^۱ که از چند سال پیش مثل موجی در فرهنگ مدارس ما مطرح شده است، توانسته است فرهنگ‌سازی هم داشته باشد و به بهسازی، نوسازی و کیفیت آموزش و یادگیری و کار معلمی معلمان کمک کند؟ شاید از منظری پاسخ به این سؤال مثبت و از منظری دیگر منفی باشد. سؤال دیگر

اینکه، آیا مباحثی از قبیل درس‌پژوهی، اقدام‌پژوهی، کاربرد ماک‌ها^۲، یادگیری معکوس^۳ یا بهره‌گیری از سایت‌هایی چون تلگرام، ایمو، واتساپ و اینستاگرام می‌تواند به بهبود فرهنگ آموزش کمک کند؟ مسئله چیست؟

با توجه به صراحت مسائل نظام آموزشی، به ویژه تکنولوژی آموزشی و وجود سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای آموزشی نوین، آیا کلاس و کلاس‌داری ما با چندین سال پیش هیچ تفاوتی نکرده است؟! به نظر می‌رسد، با وجود آنکه بسیاری از مدارس فناوری‌های نوین آموزشی (مثل تابلو هوشمند جدید، تبلت، بهترین ویدیو پروژکشن و...) را در مدرسه و کلاس درس در اختیار دارند ولی معلمان ما توانایی کافی برای استفاده از آن‌ها را ندارند! برخی معلمان حتی از تغییر (تحول) و بهره‌گیری از وسایل

نگارنده که در ۵ سال اخیر به حدود ۱۰ استان رفته و حداقل ۱۰۰ مدرسه و کلاس را از نزدیک در تهران و شهرستان‌ها و حتی روستاها مشاهده و درباره‌شان مطالعه کرده‌ام، استفاده از وسایل آموزشی و کمک آموزشی، حتی از نوع بسیار ساده را در

تغییر و تحول را باید از «مدرسه و کلاس درس» شروع کرد و عنصر اساسی این تغییر «معلم» و آنچه باید متحول شود کار و وظیفه «معلمی» است

قرین می‌شود که موجب بهبود، بهسازی آموزش و یادگیری شود. عوامل اصلی و اساسی اثرگذار در تغییر و تحول، بدون شک معلمانند که باید به توانمندی‌های لازم برای بهره‌گیری بجا و مناسب از تکنولوژی‌های نوین دست یابند. نتیجه آن که راه‌حل مسئله در شکل‌گیری فرهنگ تکنولوژی آموزشی در مدرسه و کف کلاس درس است. چنین فرهنگی به سرعت در مدرسه و مدارس و سایر نهادهای نظام آموزشی گسترش می‌یابد و زمینه افزایش کیفیت یادگیری را فراهم می‌کند. در این نوشتار به این بحث پرداخته شد که آیا فناوری‌های نوین باعث بهبود و بهسازی فرهنگ آموزش و یادگیری شده‌اند یا نه! و در ادامه، لازمه استفاده بدون چون و چرا از بسیاری از فناوری‌های نوین مورد کنکاش قرار گرفت که آیا این فناوری‌های نوین به معلم و معلمی کمک می‌کنند یا نه. در پایان می‌توان گفت، هر ابزار و هر فناوری وقتی کارآمد است که به بهسازی و بهبود فرایند آموزش و یادگیری بپردازد.

یادگیرنده بسیار کم است. شاید بتوان گفت حجم زیاد بخش‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مکرر، فوری و مسئولیت‌اجرای طرح‌های زیادی که به مدارس ارجاع و ارسال می‌شود، بعضاً مدارس را کلافه و مشغول می‌کند. به‌عنوان راه‌حل، شاید بتوان گفت، تغییر و تحول را باید از «مدرسه و کلاس درس» شروع کرد و عنصر اساسی این تغییر «معلم» و آنچه باید متحول شود کار و وظیفه «معلمی» است. اگر فناوری‌های نوین آموزشی در کار «معلمی» به «معلم» کمک کنند، می‌توان امیدوار بود که شاهد بهبود و بهسازی فرهنگ آموزش باشیم. اما اگر تغییر و تحول از کف کلاس درس به یادگیری بهتر دانش‌آموز کمک نکند، این طرح‌ها و برنامه‌های ارسالی از طرف حوزه ستادی، نه تنها کیفیت نظام یادگیری را بهبود نمی‌بخشند، بلکه از رسیدن به هدف اصلی تعلیم و تربیت، یعنی پرورش ارزش‌ها و مهارت‌های زندگی هم دور خواهیم شد.

جمع‌بندی

فرهنگ آموزش و یادگیری در جهان دچار تغییر و تحول اساسی شده است. استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی آن‌گاه با موفقیت

مدارس و کلاس‌ها کمتر دیده‌ام. به علاوه، مطالعه مجلات آموزشی، برای مثال مجله رشد تکنولوژی آموزشی و سایر مجلات رشد (معلم، مدیریت مدرسه و مدرسه فردا) در بسیاری از مدارس کمتر به چشم خورده است. در مدرسه‌ها هم که برخی مجلات و کتاب‌های آموزشی وجود دارند، چندان رغبتی به مطالعه و بهره‌گیری از مطالب آن‌ها دیده نمی‌شود! در مصاحبه‌ای که به عنوان مصاحبه‌گر برای جذب نیروی معلمی در ۳ مدرسه غیردولتی انجام دادم، از حدود دویست داوطلب معلمی، تقریباً ده درصد آن‌ها با مجلات رشد آشنا بودند. طرح مسئله این است که وقتی آموزش دهنده خود یادگیرنده نیست، چگونه می‌تواند به یادگیری دانش‌آموز کمک کند [وقتی معلم یاد می‌گیرد، متعلم هم یاد می‌گیرد].

رویکرد سازمان، مدرسه و کلاس یادگیرنده در جهت بهبود و بهسازی فرایند آموزش و یادگیری باید در مدرسه و کلاس درس وجود داشته باشد و این مهم هم با ارسال بخشنامه و آئین‌نامه شدنی و موفق نیست.

در ارتباط با فرهنگ مدرسه و کلاس درس هم باید گفت که در مدارس ما یادگیری از یکدیگر، یادگیری مشارکتی و برپایی کلاس

* بی‌نوشت

1. Smart school
2. Mooc
3. Flipped Learning